

61

AGÓCS LÁSZLÓ

A nemzeti kérdésre vonatkozó marxi-
lenini-sztalini elmélet.

[Szeged, 1950!]

Diss. A. 4.

Erk. 1950 June 3 -
Dorton col. Tanyoe
61/49-50 H.

El fogadom: *Dr. Antalffy György*
h. 1950 VI. 22
Korajánatok: *Antalffy Gy.*

A NEMZETI KÉRDÉSRE VONATKOZÓ MARXI-LENINI-SZTÁLINI ELMÉLET

/Doktori értekezés az államtan köréből/

61/49-50

Bírálatot fölkérem az *Antalffy György*
Dr. Ruffkay György professzor
urakat.

Szeged, 1949 évi

Antalffy György hó 5^{én}

Stiller
dékán.

Készítette:

Agócs László
/Agócs László/
jogszigorló

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE:

Marx-Engels: A kommunista kiáltvány. Bp.1949.Szikra.

Lenin: A nemzetek önrendelkezési jogáról./1914/ Bp.1949.Szikra.

Lenin: A szocialista forradalom és a nemzetek önrendelkezési joga.
/Lenin: Marx, Engels, marxizmus. Bp.1949.Szikra.275-276.1./

Lenin: "Az önrendelkezésről való vita eredményei" c.cikkből
/Lenin: Marx, Engels, marxizmus. Bp.1949.Szikra.277-286.1./

Lenin: A nemzeti és gyarmati kérdésre vonatkozó tézisek első váz-
lata. /Lenin Válogatott Művek Bp.1949.Szikra.II.köt.781-787.1./

Lenin-Sztálin: Az októberi forradalomról./Gyűjtemény Lenin és Sztálin
műveiből/ Bp.1949.Szikra.

Sztálin: Marxizmus és nemzeti kérdés./1913/ Bp.1948.Szikra.

Sztálin: Hogyan fogja fel a szociáldemokrácia a nemzeti kérdést?
/J.V.Sztálin művei.Bp.1949.Szikra. I.köt.33-57.1./

Sztálin: A nemzeti kérdés. /A leninizmus alapjairól. Bp.1949.Szik-
ra.69-79.1./

Sztálin: A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének alkot-
mánytervezetéről./1936/ Bp.1949.Szikra.

Visinszkij: A szovjet állam és a nemzetiségi kérdés. /Lenin és Sztá-
lin a proletárforradalomról és az államról. Bp.1948.
Szikra,91-107.1./

Diss. A. 4.

Handwritten signature at the bottom left:
H. A. 4.

TARTALOMJEGYZÉK:

I. Bevezetés.....	1 oldal	
II. A nemzet fogalma.....	2	"
III. A nemzeti mozgalom és a nemzeti kérdés fejlődésének időszakai.....	5	"
IV. Marx és Engels a nemzeti kérdésről.....	10	"
V. Lenin és Sztálin tanítása a nemzeti kérdésről...	14	"
VI. A kapitalizmus és imperializmus nemzetiségi politikája.....	25	"
VII. A nemzetiségi kérdés megoldása a Szovjet-únióban a lenini-sztálini nemzetiségi politika alapján.....	29	"

I. Bevezetés.

Ma, amikor a függő és gyarmati országok elnyomott és kizsákmányolt népeinek nemzeti szabadságmozgalma egyre hatalmasabb méretekben bontakozik ki - alapjaiban rendítve meg az egész kapitalista rendszert -, úgy érezzük, igen aktuális lesz, ha vizsgálódásainkat korunk egyik legégetőbb kérdésére, a nemzeti kérdésre irányítjuk s értekezésünk során kifejtjük és összefoglaljuk a nemzeti kérdésre vonatkozó marxi-lenini-sztálini elméletet. Minthogy a nemzeti kérdés az egész emberi társadalom egyik alapvető kérdése - melynek megoldásával a nemzeti viszályok és követelések jogcímén eddig kirobbant véres háborúk eltűnnének az emberiség jövő történelméből - a tudományos szocializmus megteremtői és továbbfejlesztői, Marx, Engels, Lenin és Sztálin, mindnyájan igen sokat foglalkoztak e kérdés megoldásával. Bár a marxizmusnak nem a nemzeti kérdés, hanem a proletáriátus osztályharca a döntő és legalapvetőbb kérdése, mégis a marxizmus-leninizmus a nemzeti kérdés megoldásának igen nagy jelentőséget tulajdonított. A proletáriátusnak ugyanis a saját felszabadításáért és a szocializmus győzelméért vívott harca szempont-

jából a nemzeti ellentétek kiküszöbölésének ha nem is döntő, de nagy fontossága van, mert a nemzetiségi elnyomásból származó nemzeti ellentétek megbontják a proletáriátus nemzetközi egységét. Éppen ezért a marxizmus-leninizmus a nemzeti kérdést a proletáriátus osztályharcába állítja bele és elméletében a nemzeti kérdés a proletárforradalom és a proletárdiktatúra általános kérdésének részévé válik. Amint majd látni fogjuk, a marxizmus-leninizmus nagy teoretikusai, Marx, Engels, Lenin és Sztálin a nemzeti kérdést tudományos vizsgálat tárgyává tették, feltárták lényegét, kimutatták történetét és megmutatták orvoslásának módját.

II. A nemzet fogalma.

A nemzeti kérdés vizsgálatánál magából a nemzet fogalmából kell kiindulnunk. A nemzet - miként az állam is - történeti jelenség, ami azt jelenti, hogy a történelemben keletkezett, fejlődött s egyszer meg fog szünni. A nemzetnek tehát megvan a maga története, kezdete és vége.¹ Az állam és a nemzet fogalma nem fedik egymást. Az államról - amely a fejlődés bizonyos fokán az osztályokra szakadt társadalomból fejlődött ki - tudjuk, hogy az uralkodó osztály erő-

¹Sztálin: Marxizmus és nemzeti kérdés /1913/ Bp.1948.Szakra,11.1./

szakszervezete; az állam gépezet az uralkodó osztály kezében, hogy vele osztályellenségei ~~ellenállását~~ ellenállását elnyomja². Az állam - vagyis az uralkodó osztálynak a társadalomtól elkülönülő apparátusa - egy meghatározott területen élő nép, azaz az állam területén lakó osztályok felett főhatalmat gyakoról az uralkodó osztály érdekében. Az állam lakosságát tehát az uralkodó és az elnyomott osztályokhoz tartozó emberek képezik. Ennyiben az állam alkotó elemei a terület, nép és a főhatalom. Az állam személyi köre a nemzet fogalmával csak a történelmi fejlődés bizonyos korszakában azonos.

A nemzetről általánosságban elmondhatjuk, hogy az az emberek meghatározott csoportja, de hogy milyen csoportot kell nemzetnek tekinteni, erre vonatkozólag a legkülönbözőbb meghatározásokkal találkozunk, amelyek objektív, szubjektív, vagy vegyes alapon akarják a nemzet fogalmát meghatározni. Egyesek szerint a nemzet faji közösség, mások szerint kulturközösség, "viszonylagos jellemközösség", "a sorsközösség alapján jellemközösségben összekapcsolt emberek összessége"³ stb. A nemzetnek mint történelmi kategóriának, legtudományosabb és legpontosabb meghatározását Sztálin adta meg: "A nemzet az emberek

²Sztálin: A leninizmus kérdései.

³O. Bauer: Die Nationalitätenfrage u. Sozialdemokratie. Wien, 1924. 2. l., idézi Sztálin: Marxizmus és nemzeti kérdés. 1948. Szikra, 12., 13. l./

történelmileg kialakult tartós közössége, mely a nyelvnek, a területnek, a gazdasági életnek és a kultúra közösségében megnyilvánuló lelki alkatnak alapján keletkezett."⁴ E meghatározásban szereplő kritériumok tehát a terület, a nyelv, a gazdaság, a kultúra és a lelki sajátosság, melyek részben objektív elemek, részben szubjektívek. Sztálin hangsúlyozza, "hogya a felsorolt ismérvek közül egymagában egyik sem elegendő a nemzet meghatározásához. Sőt mi több: ha ez ismérvek közül csak egy is hiányzik, a nemzet megszűnik nemzet lenni."

A nemzet - mint mondtuk - történelmi kategória, kialakulása a felfelé haladó kapitalizmus korszakába esik. Sztálin megállapítja, hogy "a hűbériség pusztulásának és a kapitalizmus fejlődésének folyamata egyúttal az a folyamat is, melyben az emberek nemzetté egyesültek."⁵ A nemzetek tehát a felfeléívelő kapitalizmus időszakában jöttek létre s a középkori hűbéri társadalom a nemzet fogalmát nem ismerte. A kapitalizmus előtti feudális időszakban a nemzetnek csupán egyes elemei voltak meg s csak lehetőséget nyújtottak arra, hogy bizonyos lehetőségek között kialakuljon a nemzet. Ez a le-

⁴Sztálin: Marxizmus és nemzeti kérdés. 11. l.

⁵Ugyanott 17 l.

hetőség akkor vált valóra, amikor a kapitalizmus megteremtette a nemzeti piacot, a gazdasági és kulturális központokat. A nemzetek kialakulása azonban maga után vonta a nemzeti viszályokat s a nemzeti követelések és nemzeti sérelmek jogcímén egyre gyakrabban véres háborúk törtek ki, amelyek végigpusztították az egész emberiséget. Ez a jelenség vonta azután magával az u.n.nemzeti kérdés kialakulását, mely hivatva lenne e súlyos problémát megoldani s amelynek megoldása az egész emberiség legfőbb érdeke. Az alábbiakban a nemzeti kérdésnek a Sztálin által továbbfejlesztett marxi-lenini elméletét szeretnénk összefoglalni, bemutatva, hogy mi a tanítása és programja a marxizmus-leninizmusnak a nemzeti kérdésben.

III.A nemzeti mozgalom és a nemzeti kérdés fejlődésének időszakai.

Ha a nemzeti kérdés fejlődését vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a nemzeti kérdés fejlődésének három történelmi időszaka van. Az első - mint mondtuk - a feudalizmus és abszolutizmus megszűnésével vette kezdetét. A feudalizmus felbomlása és a kapitalizmus kialakulása és fejlődése maga után vonta a népek nemzetké alakulá-

sát is. A nemzetek kialakulása Nyugat-Európában egyuttal azt is jelentette, hogy itt a nemzetek önálló nemzeti államokká lettek.⁶ Így pl. az angol és holland nemzet a XVI. és XVII. század forradalmaiban, a francia nemzet az 1789-es polgári forradalom alatt alakult ki, az olaszok pedig a XIX. sz. közepén forradalmi harcokban alakultak nemzetté. Keleten másképp ment végbe ez a folyamat. Ausztriában, Magyarországon és Oroszországban még a kapitalista fejlődés és a nemzetek kialakulása előtt a törökök, mongolok és más keleti népek támadása miatt erős központi államok jöttek létre s így Kelet-Európában hamarabb keletkeztek központilag irányított államok, mint a nemzetek és nem is nemzeti, hanem nemzetiségi államok alakultak. Mindenütt a politikailag legfejlettebb népek vállalták a nemzetiségek állammá való egyesítését.⁷ Így Ausztriában a németek, Magyarországon a magyarok, Oroszországban pedig a nagyoroszok. A nemzeti kérdés fejlődésének ezt az időszakát tehát az jellemzi, hogy Nyugat-Európában a kapitalizmus kialakulásával egyidejűleg nemzeti államok keletkeztek, melyekben nemzeti elnyomás nem volt; viszont Kelet-Európában többnemzetiségű államok alakultak, amelyek élén a legfejlettebb nemzet állott és amely a többi, fejlődésében elmaradt nemzetet úgy politi-

⁶ Sztálin: Ugyanott 17. l.

⁷ Sztálin: Ugyanott 17. l.

kailag, mint gazdaságilag elnyomta. Ezekben a soknemzetiségű keleti államokban azután a nemzeti elnyomás maga után vonta a nemzeti viszályokat, a nemzeti mozgalmakat s egyuttal létrehozta a nemzetiségi kérdést, mert a vezető nemzet megakadályozta az elnyomott nemzetek fejlődését. De a nemzeti viszályok tulajdonképpen nem is a nemzetek, hanem a vezető és az elnyomott nemzetek uralkodó osztályai között robbantak ki s ezekben a viszályokban a fiatal burzsoázia vitte a főszerepet, amely a nemzeti piac biztosítására törekedett s győztesen ~~kart~~ akart kikerülni a más nemzetiségű burzsoáziával folytatott versenyből.⁸ A piac - állapítja meg Sztálin - az első iskola, ahol a burzsoázia nacionalizmust tanult. Azonban a burzsoázia törekvései nem szorítkoztak a piacra. "A harcba beavatkozik az uralkodó nemzet félf feudális-félburzsoá bürokráciája "csipd el és ne ereszd" módszereivel. Az uralkodó nemzet burzsoáziájának lehetősége nyílik arra, hogy "gyorsabban" és "határozottabban" végezzen konkurensével. Az "erők" egyesülnek és az "idegen származású" burzsoázia ellen a megszorító rendszabályok egész sorozata lép életbe, amelyek megtorló intézkedésekbe mennek át. A harcot a gazdasági szférából

⁸Sztálin: Ugyanott 19. l.

a politikai szférába viszik át...

Az elnyomott nemzet minden oldalról szorongatott burzsoáziája természetesen mozgásba jön. A "vérrokon alsó rétegekhez" apellál, a "hazáról" kezd kiáltozni és saját ügyét az egész nép ügyének tünteti fel... És a burzsoázia nem mindig talál süket fülekre az "alsó rétegeknél", ezek zászlaja ~~arra~~ köré sereglenek...

Igy kezdődik a nemzeti mozgalom."⁹

Lenin is megállapítja, hogy a kapitalizmus győzelmének, a feudalizmus feletti végleges győzelmének korszaka az egész világon nemzeti mozgalmakkal volt kapcsolatos. E mozgalmak gazdasági alapja az ~~x~~ - írja Lenin -, hogy a burzsoáziának az árútermelés teljes győzelme érdekében meg kell hódítania a belső piacot, egy államba kell összeforrasztania azokat a területeket, amelyeknek lakossága ugyanazon nyelven beszél.¹⁰

A nemzeti kérdés fejlődésének második időszaka a klasszikus kapitalizmusnak az imperializmusba való átmenetelével kezdődött. Amíg ugyanis a klasszikus kapitalizmus beérte a piac szempontjából a nemzeti államok kialakulásával, addig az imperializmus korszakában

⁹Sztálin: Ugyanott 20. 1.

¹⁰Lenin: A nemzetek önrendelkezési jogáról. Bp. 1949. Szikra, 6. 1.

már a nemzeti államok határain kívül keres piacot és a világpiacra való törekvés új területek hódításához, gyarmatosításhoz és hódító háborúk indításához vezetett. A nyugat-európai nemzeti államok ebben az időszakban új területek meghódítása révén soknemzetiségű, gyarmatokkal bíró államokká alakultak /Anglia, Franciaország, Olaszország, Németország/. Ebben a korszakban már nemcsak Kelet-Európában, hanem Nyugat-Európában is folyt a nemzeti elnyomás és egyúttal a nemzeti kérdés kibővült a gyarmati kérdéssel. A nemzeti kérdés, amely eddig csupán államon belüli kérdés volt, mást már általános és nemzetközi világkérdés lett. Ennek az időszaknak jellemzője egyrészt a nagyhatalmaknak a kisnemzetek feletti uralomért folyó imperialista harca, másrészt pedig a kisnemzetek, függő országok és gyarmatok elnyomott népeinek lázadása és felkelése a nagyhatalmak elnyomása és imperialista politikája ellen.

A nemzeti kérdés fejlődésének végül harmadik időszaka a szovjet időszak, amikor is a világ egyhatodán megszűnik a kapitalizmus és - amint látni fogjuk - vele együtt a nemzeti elnyomás is. A nem-

zeti kérdés megoldása itt valósággá válik, mert megszűnik a nemzeti elnyomás.

IV. Marx és Engels a nemzeti kérdésről.

Marx és Engels - akiknek működése még a klasszikus kapitalizmus korszakába és az európai polgári demokratikus mozgalmak korába esett - nagy fontosságot tulajdonítottak a nemzeti kérdésnek és kiméletlenül kigúnyolták azokat a kispolgári szocialistákat, akik nem tartották a nemzeti kérdést a proletáriátus szempontjából fontosnak.¹¹ Nagy figyelemmel kísérték a XIX.század nemzeti mozgalmait és a szabadságharcok védelmére keltek s támogatták azokat. A nemzetek önállóságra való törekvését Marx és Engels a fejlődés irányába eső, jogos követelésnek tartották s éppen ezért felhívták a proletáriátust, hogy támogassák a haladó, polgári nemzeti mozgalmakat és vegyenek részt bennük. Az volt az álláspontjuk, hogy minden nemzetnek, kicsinek és nagynak egyaránt joga van belső ügyeit saját tetszése szerint önállóan intézni és egyetlen nemzetnek sincs joga más nemzetek ügyeibe beavatkozni, azok függetlenségét és szabadságát kor-

¹¹ Andics: Munkásosztály és nemzet. Bp.1949.Szikra. 38. l.

látozni.¹² Marx és Engels a nemzeti kérdés megoldását a népek és a társadalmi osztályok mindennemű elnyomás és kizsákmányolás alóli felszabadításában látták. Jelszavuk ez volt: "Nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom." Ez a mondás világossá teszi, hogy Marx és Engels a népek nemzeti szabadságának és függetlenségének nagy barátai voltak. Marx és Engels a nemzeti mozgalmakat és a nemzeti kérdést a munkásosztály szempontjából nézték, amelynek történelmi hivatása az elnyomott és kizsákmányolt osztályok felszabadítása a kapitalizmus uralma alól. Tudták, hogy a népek önálló, egyenrangú nemzetekké alakulása a nemzetközi munkásmozgalom és a nemzetközi szocializmus kifejlődésének előfeltétele és éppen ezért annak dacára, hogy a nemzeti mozgalmak a XIX.század folyamán polgári mozgalmak voltak, támogatták azokat és a munkásosztályt is az ezekben való tevékeny részvételre ösztönözték.¹³ Marx és Engels a XIX.sz. nemzeti háborúit aszerint értékelték, hogy mennyiben segítik elő a nemzetközi munkásosztály és az európai demokrácia megerősödését és mennyiben gyöngítik az európai reakciót. Így pl.az 1848-as szabad-

¹²Andics: Nemzetiségi kérdés,nemzetiségi politika.Bp.1947. 5. l.

¹³Fogarasi:Marx és Engels tanítása a nemzeti kérdésről./Tudomány és demokrácia.Bp.1948.Szikra. 117. l.

ságharcban a magyarokat forradalmi népnek nevezték, ugyanakkor a horvátokat reakciós népnek tekintették, mert a szabadságharc elleni fellépésükkel a Habsburg-ház reakciós uralmát s ezzel az európai reakciót támogatták.

Marx és Engels a nemzeti kérdést tudományos alapon tárgyalták és társadalmi vonatkozásaiban vizsgálták. Megállapításuk abban állt, hogy a népek társadalmi és nemzeti szabadsága között szoros összefüggés van. A társadalmi szabadság megvalósulásához szükséges, hogy megszűnjön egyik nép elnyomása egy másik nép által, s viszont a társadalmi felszabadulás nélkül a népek nem védhetik meg nemzeti szabadságukat. Marx és Engels feltárták a társadalmi összefüggést, leszögezve, hogy a nemzeti elnyomás az osztályok kizsákmányolásán és elnyomásán alapul. "Amily mértékben megszűnik az egyik egyén kizsákmányolása a másik által, oly mértékben szűnik meg az egyik nemzet kizsákmányolása a másik által. Ha az osztályok ellentéte a nemzetben belül eltűnt, vele tűnik a nemzetek ellenségeskedése is egymás ellen."¹⁴ Marx és Engels az 1870-es porosz-francia háború és a pári-

¹⁴ Marx-Engels: A kommunista kiáltvány. Bp.1949.Szikra, 42.1.

si kommün tanulmányozása során következtetéseket vontak le a nemzeti kérdésre is. Marx "Polgárháború Franciaországban" c.művében írja, hogy a francia burzsoázia attól való félelmében, hogy a nemzeti harc vezetése átmegy a munkásosztály kezébe, visszariadt a nemzeti háborútól és nemzeti árulást követett el. Marxnak különösen nagy érdeme, volt annak megállapítása, hogy a burzsoázia, amely a kapitalizmus felfelé fejlődésének korszakában a nemzeti mozgalmak vezére volt, a kapitalizmus hanyatlásának korszakában osztályérdekeinek védelmében a nemzeti árulás útjára lépett. Marx és Engels a nemzeti kérdést tudományosan vizsgálva, rámutatva a proletáriátus osztályharcával való összefüggésre, irányító szempontokat adtak a nemzeti kérdés tanulmányozására és munkájukkal elősegítették, hogy a tudományos szocializmus továbbfejlesztői, Lenin és Sztálin a történeti fejlődés további szakában kidolgozzák a nemzeti kérdés rendszeres elméletét.

V. Lenin és Sztálin tanítása a nemzeti kérdésről.

1. Marx és Engels a szabad versenyen alapuló, u.n.klasszikus kapitalizmus korának szempontjából vizsgálták a nemzeti kérdést, Lenin működése és munkássága viszont már az imperializmus korára esett, mikor is a nemzeti kérdés a gyarmatosítások következtében a gyarmati kérdéssel bővült és világkérdéssé vált. "Az imperializmus - írja Lenin - a világ nemzeteinek egyre fokozódó elnyomása, a nagyhatalmak maroknyi csoportja által az ezek között dúló harc korszaka a nemzeti elnyomás kiterjesztéséért és megszilárdításáért... Napjaink imperializmusa oda vezetett, hogy a nemzetek elnyomása a nagyhatalmak által általános jelenséggé vált."¹⁵ Lenin nagyjelentőségűnek tartotta a nemzeti kérdést és a nemzeti mozgalmakkal szembeni ~~xxx~~ közömbösséget egyenesen reakciónak minősítette. Lenin a proletáriátus tennivalójára vonatkozóan azt tanította, hogy a forradalmi harcot a szocializmusért össze kell kapcsolni forradalmi

¹⁵ Lenin Vál.művei.3.köt.202.,204.l.oroszul, idézi Andics:~~Nemzet~~ Nemzetiségi kérdés,nemzetiségi politika 10-11.1.

programmal a nemzetiségi kérdésben.¹⁶

Lenin az imperializmus korában a burzsoá demokratikus nemzeti mozgalmak mellett foglalt állást, rámutatva arra, hogy a nemzeti felszabadító háborúk éppen az imperializmus korszakában rendkívül nagy és progresszív szerepet játszanak. Hogy milyen feltételektől függ marxista, vagyis proletár osztályszempontból a nemzeti állam burzsoá-demokratikus követelésének támogatása, ezzel kapcsolatban Lenin hangoztatta, hogy a proletáriátusnak a központi kérdés, az osztályharc szempontjából kell megítélnie minden nemzeti követelést, minden nemzeti különválást. Leszögezte, hogy a proletáriátus politikája a nemzeti kérdésben csupán bizonyos meghatározott irányban támogatja a burzsoáziát, azonban sohasem esik egybe annak politikájával. "A munkásosztály - írja Lenin - csakis a nemzeti béke érdekében /amelyet a burzsoázia képtelen teljesen megvalósítani és amely csakis a teljes demokratizálódás arányában valósisítható meg/, az egyenjogúság érdekében, az osztályharc lehető leg-

¹⁶ Lenin Összegyűjtött Munkái XVIII.kötet 81-82.l., idézi Andics: Munkásosztály és nemzet, 40.l.

kedvezőbb feltételei érdekében támogatja a burzsoáziát."¹⁷ Lenin, Rosa Luxemburg azon szemrehányását, hogy ők /t.i.Leninék/ az elnyomott nemzetek burzsoá nacionalizmusát támogatják, elvetette és azt válaszolta, hogy "amennyiben az elnyomott nemzet burzsoáziája harcot folytat az elnyomóval, annyiban mi mindig, minden esetben és ~~mindenkinél~~ határozottabban támogatjuk ezt, mert mi az elnyomás leghatározottabb és legkövetkezetesebb ellenségei vagyunk. Amennyiben az elnyomott nemzet burzsoáziája a saját burzsoá nacionalizmusa mellett foglal állást, mi ellene vagyunk. Harcot folytatunk az elnyomó nemzet kiváltságai és erőszakossága ellen és semmiféle engedményt nem teszünk az elnyomott nemzet kiváltságokra való törekvéseinek."¹⁸ Lenin tehát Rosa Luxemburg absztrakt felfogásával szemben dialektikusan, az adott helyzethez viszonyítva, a proletáriátus osztályharca szempontjából vizsgálta a nemzeti kérdést, ugyanakkor harcot folytatva mindenféle nacionalizmus és sovinizmus ellen. De a nacionalizmus és sovinizmus elleni harc mellett leszö-

¹⁷Lenin: A nemzetek önrendelkezési jogáról, 19.1.

¹⁸Lenin: Ugyanott 21.1.

gezte "mi szeretjük nyelvünket és hazánkat, mi legtöbbit azon munkálkodunk, hogy hazánk dolgozó tömegeit /vagyis hazánk lakosságának kilenctized részét/ tudatos demokrata és szocialista életre emeljük... mi, nagyorosz munkások, telve a nemzeti büszkeség érzésével, mindenáron szabad és független, önálló, demokratikus, köztársasági, büszke Nagyoroszországot akarunk, mely szomszédaihoz való viszonyát az egyenlőség emberi elvei alapján, nem pedig a kiváltságok hűbéres, egy nagy nemzetet meggyalázó elve alapján építi fel.¹⁹

Lenin arra tanította a munkásosztályt, hogy harcolnia kell minden nacionalizmus ellen, harcolnia kell valamennyi nemzet teljes egyenjogúságának elismeréséért, a nemzetek önrendelkezési és különválási jogának elismeréséért; ugyanakkor éppen az összes nemzetek mindenféle nacionalizmusa elleni sikeres harc érdekében sikra kell szállnia "a proletárharcnak és a proletár szervezeteknek az egységéért, azoknak nemzetközi közösségbe való legszorosabb egybeolvadásáért, a nemzeti elkülönülésre irányuló burzsoá törekvések ellené-

¹⁹Lenin: A nagyoroszok nemzeti büszkeségéről./Lenin Válogatott Művek Bp.1949.Szikra. I.köt.891-896.l.

re."²⁰ A nemzetek ~~in~~ teljes egyenjogúsága, a nemzetek önrendelkezési joga, minden nemzet munkásainak egybeolvadása - erre a nemzeti programra tanítja Lenin szerint a munkásokat a marxizmus. Lenin tehát a nemzeti kérdésben a nemzetek önrendelkezési joga mellett foglalt állást. Erről tesz bizonyosságot "Az önrendelkezésről szóló vita eredményei" /1916/ c.cikke is. A proletárforradalom - írja Lenin e munkájában - nemcsak arra hivatott, hogy felszabadítsa az elnyomott nemzeteket a rabság alól, hanem arra is, hogy biztosítsa számukra az önrendelkezés széles útját, anélkül, hogy rájuk kényszerítené akaratát.

Lenin az elnyomott népek nemzeti mozgalmait a szocialista világtalalkulás lényeges alkotórészének tartotta. Azt tanította, hogy a szabadságukért küzdő elnyomott nemzetek a proletáriátussal szövetségesek, mert az elnyomott nemzetek és gyarmati népek szabadságmozgalmai az imperializmus megdöntésére irányulnak.

²⁰ Lenin: A nemzetek önrendelkezési jogáról, 64.1.

2. A nemzeti kérdésre vonatkozó marxi-lenini elméletet Sztálin fejlesztette tovább, aki számos munkájában foglalkozik e kérdéssel. Munkái azt bizonyítják, hogy Sztálin a nemzetiségi kérdésnek legnagyobb szakértője. Sztálin a nemzeti kérdést a marxizmus követelménye szerint meghatározott történelmi keretben vizsgálja. "Minden változik - írja -, változik a társadalmi élet és vele együtt változik a nemzeti kérdés is. Más-más időben más-más osztályok lépnek a küzdő-térre és minden osztály a maga módján értelmezi a nemzeti kérdést. Tehát a nemzeti kérdés különböző időkben különböző érdekeket szolgál, különböző árnyalatokat vesz fel aszerint, hogy milyen osztály veti fel és mikor."²¹ Sztálin tehát azt tanítja, hogy a nemzeti kérdés jellegét a társadalom fejlődése, az osztályharc kifejlődése és az országban fennálló hatalom jellege határozza meg. Sztálin megállapítja, hogy a felfelémenő kapitalizmus viszonyai közepette a nemzeti harc a burzsoá osztályok egymásközötti harca. A burzsoázia ezt a harcot mélyíteni és felszítani igyekszik, a nemzeti mozgalmat foly-

²¹Sztálin: Hogyan fogja fel a szociáldemokrácia a nemzeti kérdést?
/Sztálin művei I.Bp.1949.Szikra, 33.1.

tatni és kiélezní törekszik. Sztálin Leninnel együtt egységes rendszerbe foglalta Marxnak és Engelsnek a nemzeti-gyarmati forradalomra vonatkozó nézeteit és a nemzeti-gyarmati kérdést egybekapcsolta az imperializmus megdöntésének és a szocialista forradalom győzelmének kérdésével. Sztálin azt tanította, hogy a nemzeti kérdés a proletárforradalom és a proletárdiktatúra általános kérdésének része. Sztálinnak a nemzeti kérdésre vonatkozó és a nemzeti kérdéssel foglalkozó művei közül kiemelkedik a "Marxizmus és nemzeti kérdés" című zseniális munkája, amelyet eddig is többször idéztünk s amely Lenin értékelése szerint a legjobb mindazon művek közül, amelyeket marxisták a nemzeti kérdésről irtak.²² Sztálin ebben a művében kidolgozta a marxista nemzetelméletet - meghatározva amint láttuk a nemzet fogalmát is -, melynek alapelve a nemzetek önrendelkezési joga, beleértve a különválás és az önálló államalkotás jogát is. Az önrendelkezési jog azt jelenti - tanítja Sztálin -, hogy "csupán a nemzetnek magának van joga saját sorsát meghatározni, semkinek

²² Azizjan: A nemzeti kérdésre vonatkozó marxi-lenini elmélet Sztálin elvtárs által történt továbbfejlesztése., Anyag-és Adatszolgáltatás 1950, 4.sz.34.1.

sincs joga ~~magának~~ a nemzet életébe erőszakosan beavatkozni, iskoláit és egyéb intézményeit szétrombolni, erkölcsét és szokásait megnyirbálni." "Az önrendelkezési jog azt jelenti, hogy a nemzet saját belátása szerint rendelkezhetik be. Joga van ahhoz, hogy életét az autonómia elve alapján ~~rendezze~~ be. Joga van ahhoz, hogy föderatív viszonyba lépjen más nemzetekkel. Joga van ahhoz, hogy teljesen elkülönüljön. A nemzet szuverén és minden nemzet egyenrangú."²³

Sztálin megállapítja, hogy ez az álláspont nem jelenti azt, hogy a szociáldemokrácia a nemzet minden követeléséért harcolna. "A szociáldemokrácia, amikor a nemzetek önrendelkezési jogáért harcol, azt a célt tűzi maga elé, hogy végetvessen a nemzeti elnyomás politikájának, lehetetlenné tegye ezt a politikát és ezáltal gyökerében aláássa, letompítsa, a minimumra csökkentse a nemzetek harcát."²⁴

Sztálin ebben a művében szembeállította egyrészt a II. Internacionálénak, másrészt pedig a leninizmusnak a nemzeti kérdésre vonatkozó

²³Sztálin: Marxizmus és nemzeti kérdés, 23.1.

²⁴Sztálin: Ugyanott 23.1.

módszerét és programját. Sztálin a nemzeti kérdés megoldását az önrendelkezési jog biztosításában látta, szemben Otto Bauernek és Karl Rennernek szocialista szólamokkal álcázott nacionalista elméletével, akik a II.Internacionálé idején a kulturális nemzeti-autonómia reakciós nacionalista programjával léptek fel. Sztálin kimutatta, hogy a kultur-autonómia a nemzetiségeknek csak kulturális téren ad jogokat és önálló működést, ezzel szemben a nemzeti kérdés valódi és tökéletes megoldása a nemzetiségek számára a területi autonómia és az önrendelkezési jog megadása, melyek nemcsak kulturális, hanem politikai téren, az államhatalom gyakorlása szempontjából is önálló működést tesznek lehetővé. A nemzeti kérdés tulajdonképpeni megoldása Sztálin szerint az önálló állammá való alakulás biztosítása. Sztálin szétzúzta Bauer és Renner nacionalista programját, kidolgozva és leszögezve a marxizmus-leninizmusnak a nemzeti kérdésre vonatkozó elméletét, mely elismeri a nemzet korlátlan önrendelkezési jogát egészen a kiválásig és önálló nemzeti állam alakulásáig. De Sztálin a dialektika módszerét alkalmazva feltárta az önrendelke-

zési jogra vonatkozó marxi-lenini elmélet két oldalát. Azt tanította, hogy a nemzet különválási jogát is magában foglaló önrendelkezési jog kérdését mindig abból a szempontból kell vizsgálni, hogy vajjon célszerű-e a különválás a proletáriátus osztályharcának érdekei szempontjából, vagyis az önálló nemzeti állam kialakulása, illetve elszakadó törekvése csökkenti-e valamely többnemzetiségű imperialista állam erejét. "A proletáriátus támogassa és pedig határozottan és aktivan támogassa az elnyomott és függő népek nemzeti-felszabadító mozgalmát. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a proletáriátusnak minden fajta nemzeti mozgalmat, mindenütt és mindig, minden egyes konkrét esetben támogatnia kell. Az olyan nemzeti mozgalmak támogatásáról van itt szó - mondja a továbbiakban Sztálin -, melyek az imperializmus meggyengítésére, megdöntésére, nempedig megerősítésére és fenntartására irányulnak. Vannak esetek, amikor az elnyomott országok nemzeti mozgalmai összeütköznek a proletármozgalom fejlődésének érdekeivel. Magától értetődik, hogy ilyen esetekben támogatásról szó sem lehet."²⁵

²⁵ Sztálin: A nemzeti kérdés; A leninizmus alapjairól, 72-73.1.

Sztálin így megállapítja, hogy a nemzetek jogainak kérdése nem elszigetelt és nem önönmagában veendő kérdés, hanem a proletárforradalom általános kérdésének egy része, melyet az egésznek a nézőpontjából kell megvizsgálni.

Sztálin rámutatott arra is, hogy az elszakadásra való jog - jog, de nem köteleesség. A nemzetek elszakadásra való joga nem jelenti azt, hogy el is kell szakadniuk, ez mindig az adott körülményektől függ. Sztálin azt tanítja, hogy a marxizmus-leninizmus elismeri a gazdasági fejlődést előmozdító nagy centralizált államok progresszív jellegét, mert ezek az általános haladás szempontjából roppant előnyöket rejtenek magukban, de ha a gazdasági fejlődést előmozdító nagy centralizált államok megőrzésének szempontja összeütközik a népek barátságának és egyenjogúságának elvével, úgy a proletáriátus az utóbbit fogja előnyben részesíteni.

Az eddigiekben összefoglaltuk Marx és Engels, valamint Lenin és Sztálin tanítását a nemzeti kérdésről. Láttuk, hogy a marxizmus-leninizmus a nemzetiségi kérdést összekapcsolja az elnyomott népek

és nemzetek forradalmi-felszabadító mozgalmának problémájával s azt a proletárforradalom általános kérdésének egy része gyanánt kezeli. Ezután az lesz a feladatunk, hogy rávilágítsunk arra, miként valósult meg a nemzetiségi kérdés megoldása a Szovjetunióban a leninisztaolini nemzetiségi politika alapján, de előbb vessünk egy pillantást a burzsoá-kapitalista államoknak a nemzeti kérdésben folytatott politikájára.

VI. A kapitalizmus és imperializmus nemzetiségi politikája.

Amint arra Lenin és Sztálin is rámutatott, a kapitalizmusnak a nemzeti kérdésben két ellentétes irányzata van. Az egyik a nemzet és a nemzeti állam alakítására való irányzat, harc minden nemzeti elnyomás ellen; a másik pedig a nagy gazdasági-területi egységek megalakításának irányzata, amely világgazdasági kapcsolatok, világpiac, a tőke világkapcsolatainak megteremtésére irányul. Az első a kapitalizmus fejlődésének kezdetén van túlsúlyban, vagyis az ipari kapitalizmus korszakára jellemző, a másik pedig a kapitalizmusnak

az imperializmusba való átmenetével bontakozik ki. Mindkét tendenci-
a a kapitalizmus egyetemes törvénye. E két irányzat azonban az im-
perialista államokban kibékíthetetlen. Az imperializmus ugyanis nem
élhet a nemzetek elnyomása és kizsákmányolása nélkül, mert csak
gyarmati hódítások útján tudja a nemzeteket egyesíteni és egymáshoz
közel hozni. A népek imperialista jellegű, gazdasági közeledésének
és egyesítésének tehát a gyarmatok megszállása, a nemzetiségi elnyo-
más, önkényuralom, egyenlőtlenség és jogtalanság a velejárója, ami-
vel együtt jelentkezik az elnyomott népeknek az egyesítés erőszakos
formái s az imperialista elnyomás elleni harca. Ez a harc a ~~ak~~ sok-
nemzetiségű burzsoá államok felbomlásának egyik oka, mert a két ten-
dencia közötti ellentmondás miatt elkerülehetlenek a viszályok és
háborúk ezekben a birodalmakban.²⁶ E két irányzat harca - mint mon-
dottuk - a kapitalizmus törvénye. Ezért a burzsoá és az imperialis-
ta államok, valamint az imperializmus védelmezői a nemzeti kérdést
igyekeznek elködösíteni s a nemzeti-forradalmi mozgalmakat állító-

²⁸ Sztálin: A nemzeti kérdés; A meninizmus alapjairól, 77. l.

Azizjan: i. m. 33. l.

Kassai: A Szovjetunió nemzetiségi politikája, 6-7. l.

lagos reakciók mozgalmaknak tüntetik fel, melyek gátolják a progresszív fejlődést. A burzsoázia a nemzeti kérdést azzal akarja el-
kendőzni, hogy számtalan elvi deklarációt hoz a "nemzetek egyenlő-
ségéről", amelyek a valóságban csak formális üres szövegek maradtak
s a nemzetek önjogsága a burzsoákapitalista és imperialista államok-
ban nem valósult meg. A nemzetek egyenlőségéről szóló deklarációkkal
a burzsoázia és a kapitalizmus csak a proletáriátust akarja félre-
vezetni és a proletáriátus osztályharcát igyekszik megakadályozni
s ugyanakkor a valóságban a nemzetiségeket, a gyarmatokat és függő
országok népeit elnyomja és kizsákmányolja. Az elvi deklarációkkal
kapcsolatban Visinszkij találóan mutat rá arra "nem véletlen az,
hogy az amerikai parlamentbe az utolsó ötven évben ~~egy~~ egyetlen
négert sem választottak be. Pedig az amerikai alkotmány /1787/ ki-
mondja minden amerikai polgár választójogának egyenlőségét, az 1870.
évi törvény pedig ünnepélyesen kijelenti, hogy a választásokon va-
ló részvételt nem fogják megtagadni vagy korlátozni az Egyesült
Államok, vagy annak egyes államai, fajra, a bőr színére, vagy aze-
lőtti rabszolgaság állapotára hivatkozással."29

²⁹ Visinszkij: A szovjet állam és a nemzetiségi kérdés; Lenin és Sztálin
a proletárforradalomról és az államról, 92.1.

A leninizmus ezzel szemben ledöntötte a falat a fehér és fekete között, európai és ázsiai között, művelt és műveletlen között s megteremtette a nemzetiségek egyenjogúságát.

Amint láthatjuk, az imperializmus a nemzetek és népek egyenjogúságát a valóságban nem ismeri el s különösen elveti a nemzetek önrendelkezési jogát, hiszen a világpiacra való törekvéssel egyre nagyobb gazdasági egységeket akar létrehozni s a kis nemzeteket és gyarmatok népeit valamelyik vezető imperialista állam szférájába igyekszik belekényszeríteni.

VII. A nemzetiségi kérdés megoldása a Szovjetúnióban
a lenini-sztálini nemzetiségi politika alapján.

A kapitalista és imperialista államokkal szemben a Szovjet-únióban megoldódott a nemzetiségi kérdés a lenini-sztálini nemzetiségi politika megvalósítása alapján. Az első világháború időszakában a szocialista forradalom bekövetkezésével Lenin és Sztálin összekapcsolták a nemzetiségi kérdés megoldását a szocialista forradalommal és a proletárdiktatúra győzelmével. A cárizmus szégyenteljes politikájának és a tőke uralmának megdöntése után a proletárdiktatúra győzelme biztosította a nemzeti elnyomás felszámolását is. Az 1917-es Októberi Forradalom után a bolsevik párt nyomában hozzáfogott a nemzetiségi kérdés megoldásához a lenini-sztálini nemzetiségi politika alapján, melynek alapelve, hogy minden nép szuverén és minden népet megillet a teljes önrendelkezési jog. A Népbiztosok Tanácsának megalakulása után, 1917 november 15-én megjelent Lenin és Sztálin aláírásával a Sztálin által szerkesztett

"Oroszország népeinek jogairól szóló deklaráció", mely kinyilatkoz-
tatta:

1. Oroszország minden népének egyenjogúságát és szuverénitá-
sát;
 2. Oroszország népeinek egész az elszakadásig és önálló állam
alakításáig terjedő önrendelkezési jogát;
 3. minden nemzeti, vagy vallási privilégium vagy korlátozás
megszüntetését;
 4. az Oroszországban élő nemzeti kisebbségek és népcsoportok
szabad fejlődésének biztosítását és előmozdítását.
- Ezek az elvek adták meg a szovjet állam nemzetiségi politiká-
jának irányvonalait, amelyek megvalósítása az Oroszországban élő
népek teljes nemzeti felszabadításához és teljes egyenjogúságához
vezetett. A deklarációban lefektetett alapelvek és feladatok meg-
valósítása és végrehajtása céljából külön nemzetiségi népbiztosság
alakult, amelynek élén Sztálin állt.

A szovjet kormány a deklaráció után arra törekedett, hogy mi-

előbb megszüntesse a nemzetiségeknek a cárizmustól rájuk erőszakolt gazdasági, politikai és kulturális elmaradottságát, hogy a fejlődésükben elmaradt nemzetiségek hamarosan utólérhessék Közép-Oroszországot.

Az Októberi Forradalom bebizonyította, hogy a nemzetiségi kérdés csak a proletárforradalom útján oldható meg és csak a proletáriátus képes következetesen végigvinni a nemzetiségi politikát. Az Októberi Forradalom igazolta Sztálin tanítását, mely szerint "az elnyomott nemzetiségek dolgozó tömegeinek felszabadítása és a nemzeti elnyomás megszüntetése elképzelhetetlen az imperializmus-sal való szakítás, a "saját" nemzeti burzsoázia megdöntése nélkül és anélkül, hogy a hatalmat maguk a dolgozó tömegek ne vegyék a kezükbe."³⁰

Mint tudjuk, a lenini-sztálini nemzetiségi politika eredményes munkája folytán 1922-ben a Szovjetunió Első Szovjet Kongresszusán megalakult a Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége,

³⁰ Lenin-Sztálin: Az Októberi Forradalomról. Bp. 1949. Szikra, 72. l.

a Szovjetunió népei egyenjogúságának és önkéntes egyesülésének elve alapján. A Szovjetunió népeinek egyesülése a lenini-sztálini nemzetiségi politika győzelmének betetőzése volt. A lenini-sztálini nemzetiségi politika győzelmét az magyarázza, hogy a Szovjetunióban "nincsenek kizsákmányoló osztályok, akik fő szervezői voltak a nemzetek egymásközötti viszályainak; az, hogy nincs kizsákmányolás, amely a kölcsönös bizalmatlanságot ápolta és szította a nacionalista szenvedélyeket; az, hogy a munkásosztály van hatalmon, amely minden elnyomás ellensége és hűséges bitorozója a nemzetköziség eszméjének; az, hogy a népek valóban kölcsönösen segítik egymást a gazdasági és társadalmi élet minden területén; végül az, hogy föllendült a Szovjetunió népeinek nemzeti kultúrája, amely formájára nemzeti, de tartalmára szocialista."³¹

A lenini-sztálini nemzetiségi politika a Szovjetunió összes nemzetiségei között szilárd és tartós viszonyt biztosított, mert leszögezte a Szovjetuniót lakó összes népek önkéntességének és jo-

³¹ Sztálin: A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének alkotmánytervezetéről. Bp. 1949. Szikra, 13. l.

gi egyenlőségének elvét s ezt a legteljesebb mértékben megvalósította. A Szovjetunióban a lenini-sztálini nemzetiségi politika alapján felépített soknemzetiségű föderáció alapját a nemzetiségek és népek egysége és törhetetlen barátsága jellemzi.

A szovjet hatalom tehát a lenini-sztálini nemzetiségi politika elveinek alapján megoldotta a nemzetiségi kérdést és megvalósította a népek testvéri szövetségét, melynek szilárd garanciáját rakta le az 1924-es, majd az 1936-os u.n. Sztálini Alkotmányban. Az 1936-os Alkotmány 123. szakasza szerint: "A Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége polgárainak egyenjogúsága nemzetiségre és fajra való tekintet nélkül, a gazdasági, állami, kultúrális, társadalmi és politikai élet minden terén megingathatatlan törvény. A polgárok jogainak bármilyen közvetlen vagy közvetett korlátozását, vagy viszont a polgároknak közvetlen vagy közvetett előnyökben való részesítését faji és nemzeti hovatartozásuk alapján, valamint a faji vagy nemzeti felsőbbrendűség vagy gyűlölet és lenézés bármilyen hirdetését törvény bünteti."

A nemzetek egyenjogúságának és önrendelkezési jogának elvén alapuló lenini-sztálini nemzetiségi politika megmutatta tehát az egész emberiség számára azt az utat, amelyen haladva a nemzeti el-
lentétek és viszályok kikerülhetők és a nemzetek harmonikus együtt-
működése elérhető.

A második világháború után a Szovjetunió tapasztalatai alap-
ján a népi demokratikus országok is megoldották a nemzetiségi kér-
dést, megvalósították a nemzetek teljes egyenjogúságának és test-
véri együttműködésének elvét s ez megmutatja az egész világ számá-
ra, hogy az elnyomott népek csak a Szovjetunióval szoros szövet-
ségben, vele együttműködve tudnak felszabadulni az imperializmus
igája alól.